

2de GRAAD B.S.O.

1ste Procesdoel : Vrij en zelfstandig leren denken en handelen

2de Procesdoel : Moreel denken tegen de onverschilligheid, voor betrokkenheid

3de Procesdoel : Humaniseren van het samenleven met anderen

4de Procesdoel : Verantwoordelijkheid voor huidige en toekomstige generaties

5de Procesdoel : Oefening in zingeving

Procesdoel 1: VRIJ EN ZELFSTANDIG LEREN DENKEN EN HANDELEN

Bijzonder procesdoel 1: Groei naar volwassenheid

1ste leerjaar 2de graad

1.1. Wie ben ik ?

Zelfexploratie: De leerlingen ontdekken wie ze zelf zijn

- Ik ontleed mezelf: wat ik leer over mezelf
 - * Zelfwaardering: mijn sterke kanten
 - ik vind mezelf best OK
 - ik vind dat ik trots kan zijn op wie ik ben
 - * Zelfkritiek: mijn zwakke kanten
 - zelfoverschatting
- Zich spiegelen aan anderen
 - * Leeftijdsgroep
 - idolen: betekenis en functie
 - vedettecultus: impact van media en reclame
 - uitgaan: de discotheek, de megadancing

2 de leerjaar 2de graad

1.1. Wie ben ik ?

Zelfexploratie: De leerlingen ontdekken wie ze zelf zijn

- gevoelens
 - * Mijn omgaan met gevoelens
 - concurrentie
 - faalangst
 - verlegenheid
 - * Waaraan ik behoefte heb
 - erkenning
 - empathie
- Zich spiegelen aan anderen
 - * Invloeden
 - welke gebeurtenissen ?
 - welke ontmoetingen met wie ?
 - groepsdruk
 - mijn eigen karakter
- Aangeboren of aangeleerd ?
 - * Wat ligt vast en wat kan ik veranderen ?
 - ik heb het moeilijk met mijn eigen lichaam:
 - anorexia nervosa, boulimie

Zelfexploratie: De leerlingen ontdekken hun eigen lichaam

- Seksualiteit
 - * Relaties
 - zelfrespect
 - voorbehoedmiddelen
 - veilig vrijen
- Gezondheid
 - * Mijn lichaam
 - datgene wat 'hoort'
 - junkfood, fast food, biologische voeding
 - heb ik nu een andere kijk op mijn lichaam ?

1.2 Wat wil ik ?

De leerlingen ontdekken wat ze zelf willen:

Verantwoordelijkheid voor het eigen - ik en het eigen lichaam in relatie met anderen

- Omgaan met seksualiteit en affectiviteit
 - * Groeipijnen en gevoelens
 - ik leer omgaan met vriendschappen, verliefdheid
 - niet iedereen voelt hetzelfde:
 - de bitterheid van ontgoochelingen
- Omgaan met gezondheid
 - * Gezond leven
 - eetgedrag: de snelle hap
 - vrijetijdsbesteding: sporten

Zelfexploratie: De leerlingen ontdekken hun eigen lichaam

- Seksualiteit
 - * Relaties
 - mijn eigen grenzen
 - geven om jezelf
- Gezondheid
 - * Mijn lichaam
 - zelfaanvaarding
 - obsessie: de drang om mezelf te veranderen:
 - ik stel 'tekortkomingen' vast

1.2 Wat wil ik ?

De leerlingen ontdekken wat ze zelf willen:

Verantwoordelijkheid voor het eigen-ik en het eigen lichaam in relatie met anderen

- Omgaan met seksualiteit en affectiviteit
 - * Groeipijnen en gevoelens
 - ik leer te zoeken waar ik sta
 - negatieve gevoelens: jaloezie
 - assertief reageren
- Omgaan met gezondheid
 - * Risicogedrag
 - kicks

◦ Omgaan met groepsdynamica * Communicatieve vaardigheden - op zoek naar een positief evenwicht: leren luisteren - het juiste taalgebruik kan veel misverstanden vermijden ◦ Omgaan met mijn mogelijkheden * Zelfbeheersing - zelfontplooiing: ik leer mezelf inschatten - zelfbegrenzing: onzekerheid, onwetendheid - ik leer weten wat ik nodig heb * Ik ben wie ik ben ! - zelfontplooiing: - ik leer van mezelf - ik leer over mezelf: - door mezelf - door anderen - zelfbegrenzing: - ik leer mijn beperkingen kennen - ik leer uit mijnbeperkingen - zelfaanvaarding	◦ Omgaan met groepsdynamica * Conflicten - thuis - de groep - de school - een bepaalde machtsstructuur - hulpverlening: groene leerkracht op school ◦ Omgaan met mijn mogelijkheden * Zelfbeheersing - ik leer inschatten wat haalbaar is - 'weet wat je wil': wat wil ik, wat wil ik niet ?
Bijzonder procesdoel 2: Zelfstandig denken	
2.1. Verdiepen ◦ Wat weet ik ? * informatiebronnen - krant	2.1. Verdiepen ◦ Wat weet ik ? * Informatiebronnen - het nieuws in het bijzonder

- televisie
- internet
- roddel

- * Het karakter van de informatie
 - ik weet het wel van iemand anders
 - de geruchtenstroom
 - roddel
 - het stond in de horoscoop

2.2. Invulling: Zelfwerkzaamheid: strategieën van Vrij Onderzoek

◦ Leren redeneren

- * Oefenen in:
 - uitbouwen van het kritisch vermogen
 - het onderscheiden van objectieve en subjectieve informatie:
 - wat is dom ? slim ? rijk ? arm ?

◦ Bronnenonderzoek

- * Kritisch omgaan met informatie
 - media in woord en beeld
 - ervaringen: eigen en met anderen
 - toepassingsgebied: horoscopen, kaartlezen
 - de informatiesnelweg: (bibliotheek, internet): opzoeken en verwerken

- human interest programma's
- lezersbrieven

- * Het karakter van de informatie
 - de zintuigen: illusie en gezichtsbedrog
 - bijgeloof

- * Kennis en wetenschap
 - (on) betrouwbaarheid van de informatie:
 - fotografische trucage

2.2. Invulling: Zelfwerkzaamheid: strategieën van Vrij Onderzoek

◦ Leren redeneren

- * Oefenen in
 - het leren stellen van (aanvullende) vragen
 - praat ik wel over hetzelfde ?
 - begrijp ik de andere wel ?
 - beschik ik over dezelfde gegevens ?
 - het onderscheiden van objectieve en subjectieve informatie:
 - allochtonen, vluchtelingen
 - het onderscheiden van oordeel en vooroordeel
 - het leren onderscheiden van geloof en bijgeloof

◦ Bronnenonderzoek:

- * Kritisch omgaan met informatie
 - het leren onderscheiden van werkelijkheid en schijn
 - toepassingsgebied: astrologie, pendelen

- computerspelletjes:
 - een kijkje 'achter de schermen'
 - waarop zijn ze gebaseerd ?
 - propaganda, voor wie en waarvoor ?

Bijzonder procesdoel 3: Zelfstandig handelen

3.1. (Het) Kiezen

- Mijn bedoelingen
 - waar kijk ik naar uit ?
 - wat heb ik voor mezelf in petto ?
- Zelf kiezen
- * Factoren die mijn handelen met anderen beïnvloeden / bepalen
 - eigen- ik: mijn voorkeuren
 - groepsdruk: de leeftijdsgenoten, bevestigingsdrang en -dwang
 - maatschappelijke verschijnselen:
 - jongerenculturen: muziek, mode – merkkleding, denkbeelden
 - informatie

3.2. Gedrag

- Ik leer te handelen (keuzen maken) op grond van en vanuit:
 - objectieve informatie: omgaan met geld, modetrends
 - haalbaarheid
 - mijn eigen verwachtingen

3.1. (Het) Kiezen

- Zelf kiezen
- * Factoren die mijn handelen met anderen beïnvloeden / bepalen
 - feitenmateriaal
 - maatschappelijke verschijnselen:
 - jongerenculturen: muziek, mode – merkkleding, denkbeelden
 - afspraken en regels
 - belangen
 - voorbeeldfuncties: statussymbolen, vedettecultus, idolatrie
 - de verwachtingen van anderen

3.2. Gedrag

- Ik leer de maatschappelijke omstandigheden waarin ik leef
- Ik leer te handelen (keuzen maken) op grond van en vanuit:
 - overtuigingen en principes: humane waarden
 - socialiserende ingesteldheid:
 - ik leef samen met anderen
 - ik betoon solidariteit
 - afspraken

◦ Mijn gedrag in kaart * Oefenen in sociale verantwoordelijkheid en zelfrapportering: - resultaat van mijn gedrag: ik heb iets bijgebracht voor anderen - gevolgen van mijn gedrag: hoe staan anderen er door mij voor? - dragen van verantwoordelijkheid: - binnen de school: sociale relaties - binnen de eigen leefwereld: - hoe gedraag ik mij op straat ? - hoe gedraag ik mij naar mijn vrienden ? * Zelfontplooiing: - ik leer de mogelijkheden die zich voordoen in te schatten * Zelfbegrenzing: - ik leer rekening te houden met risico's	◦ Mijn gedrag in kaart * Oefenen in sociale verantwoordelijkheid en zelfrapportering - naar anderen: - ik ga na wat mijn mogelijkheden zijn - ik leer de risico's kennen

Bijzonder procesdoel 4: Postconventionele instelling

4.1. Authenticiteit Openbreken: Ik neem een positie in ! ◦ Moreel oordelen - ik durf vragen stellen - ontdekken van mensenrechten: - het recht op een eigen keuze ◦ Moreel handelen - ik motiveer mijn houding - eigen kwetsbaarheid - ik ga akkoord / ik keur af	4.1. Authenticiteit Ik neem een positie in ! ◦ Moreel oordelen - ik durf vragen stellen - ontdekken van mensenrechten: - het recht op eigenheid ◦ Moreel handelen - ik motiveer mijn beslissing - eigen kwetsbaarheid - ik ga akkoord / ik keur af

◦ Onderzoek van eigen waarden

- * Weten en doen volgen niet steeds op elkaar
 - in bepaalde omstandigheden ?
 - de bepalende omstandigheden
 - de waarden van anderen

◦ Weerbaarheid

- ik kom op voor mezelf
- wat aanvaard ik en wat niet ?
- neen zeggen hoort er ook bij

4.2. Creativiteit

Ik blijf mezelf: Praktijk en zelfreflectie

◦ Leren moreel oordelen en moreel handelen

* Assertiviteit:

- ik geef waarde aan anderen
- anders zijn
- ik kom op voor mezelf en voor anderen

* Wederkerigheid:

- principe van regels binnen het gezin
- waardenintegratie: omgaan met sociaal onaangepast gedrag: klikken

◦ Onderzoek van eigen waarden

- * Weten en doen volgen niet steeds op elkaar
 - kom ik op voor de anderen ?
 - botsing eigen waarden – gevestigde waarden
 - de waarden van anderen

◦ Weerbaarheid

- ik kom op voor mezelf
- wat aanvaard ik en wat niet ?
- neen zeggen hoort er ook bij

4.2. Creativiteit

Ik blijf mezelf: praktijk en zelfreflectie

◦ Leren moreel oordelen en moreel handelen

* Weerbaarheid:

- leren neen zeggen: affectief en seksueel omgaan

* Geven en nemen:

- de ouderlijke macht

* Waardenintegratie:

- omgaan met sociaal onaangepast gedrag: verraden

◦ socialiseren van eigen waarden: via de zelfconfrontatie

Procesdoel 2: MOREEL DENKEN TEGEN DE ONVERSCHILLIGHEID, VOOR BETROKKENHEID

Bijzonder procesdoel 1: Waarden: exploreren, verkennen en integreren

1.1. Waarden en normen verdiepen

- Gedragsregels in kaart brengen
 - * Wat moet onze houding zijn ?
 - moeten we solidair zijn en om anderen geven ?
 - moeten we sociaal zijn en met anderen meeleven ?
 - moeten we eerlijk zijn en de waarheid vertellen ?
 - moeten we behulpzaam zijn en anderen helpen ?
 - moeten we regels volgen, afspraken nakomen ?
 - moeten we aan sociale controle doen en a-sociaal gedrag melden ?
- Mijn omgeving
 - * Ik vergelijk mijn waarden met de waarden van anderen
 - gezinsleden
 - familieleden
 - vrienden
 - de klas
 - * Hoe sta ik tegenover de waarden en normen van anderen ?

1.2. Omgaan met waarden en normen

- Waarden in concrete situaties
 - verantwoordelijkheid dragen tegenover anderen

1.1. Waarden en normen verdiepen

- Hoe komen we tot onze waarden ?
 - * Invloeden van 'buitenaf':
 - vrienden
 - leefomgeving
 - (familie)tradities
 - opvoeding
- Waarden en sociale omstandigheden
 - * Hoe belangrijk / bepalend zijn de omstandigheden:
 - voor datgene wat we zeggen ?
 - voor datgene wat we doen ?
 - dat we een feit aanvaarden of negeren ?
- Relativiteit van normen en waarden
 - * Waarom is voor wie dit alles zo belangrijk ?
 - ouders
 - jongeren
 - de vrienden
 - de school

1.2. Omgaan met waarden en normen

- Waarden in concrete situaties
 - rechtvaardig handelen

- gelijkwaardigheid van anderen inzien - inzien dat elkeen recht heeft op menswaardige omgang - waarde hechten aan iemand of iets - het belang van feiten in te schatten ◦ Zelfontplooiing - leren eigen waarden vergelijken met die van anderen rondom mij ◦ Waardeconflicten - noodzaak en aanvaarden van sancties - hoe belangrijk zijn de omstandigheden opdat ik iets doe of niet doe ?	- omgaan met vrijheid - het belang van feiten in te schatten - relativieren: - goed en slecht - juist en verkeerd - normaal en abnormaal

Bijzonder procesdoel 2: Ontdekken van morele problemen

2.1. Morele problemen verdiepen ◦ Kiezen - op wie kunnen we terugvallen om keuzen te maken ? - waarop kunnen we terugvallen om keuzen te maken ? ◦ Ontdekken van mensenrechten * Kinderen in de ontwikkelingslanden: - hoeveel empathie betonen we ? ◦ Waarden en belangen * Eigen waarden - ik ben een meeloper: pestgedrag, vandalisme	2.1. Morele problemen verdiepen ◦ Kiezen - op wie kunnen we terugvallen om keuzen te maken ? - waarop kunnen we terugvallen om keuzen te maken ? ◦ Ontdekken van mensenrechten * Kinderen in de ontwikkelingslanden: - hoeveel empathie betonen we ? ◦ Waarden en sociale omgang - welke waarden bepalen ons gedrag tegenover de anderen ? - welke waarden bepalen onze meningen tegenover anderen ? - welke waarden bepalen onze gevoelens tegenover anderen ? - welke waarden bepalen onze houding tegenover anderen ?

2.2. Omgaan met morele problemen

- Leren bereikbaar maken van morele problemen
 - * Sociale omgeving:
 - problemen in het (moderne) gezin
 - de peer group
- Oefenen in sociale verantwoordelijkheid
 - * Zorg voor de natuur
 - het belang van een gezond (leef)milieu: milieubewust gedrag
 - laboratoriumdieren
 - vivisectie
 - * Geneeskunde
 - geneesmiddelen: gebruik en misbruik
 - voorbehoedmiddelen
 - * Economie
 - armen
 - (verborgen) verleiders
 - * Sociaal milieu
 - kinderverwaarlozing en - mishandeling
 - sleutelkinderen

◦ Waarden en belangen

- * Eigen waarden:
 - ik hou eraan vast
 - ik zet ze (even) opzij als het me 'beter uitkomt'

2.2. Omgaan met morele problemen

- Leren bereikbaar maken van morele problemen
 - * Sociale omgeving:
 - autoriteiten
 - in mijn buurt wonen er migranten
- Oefenen in sociale verantwoordelijkheid
 - * Zorg voor de natuur
 - het belang van een gezond (leef)milieu: milieubewust gedrag:
 - mobiliteit
 - wij zijn verslaafd aan energie
 - ontwikkelingslanden: relatie tussen opleiding en gezinsgrootte
 - * Geneeskunde
 - afslankers, aandikkers, dikmakers, diëten
 - cosmetica
 - * Economie
 - armoede
 - sociale achteropstelling
 - (over) consumptie
 - * Sociaal milieu
 - echtscheidingsproblematiek
 - rolpatronen

- fysisch en mentaal gehandicapten * Gevoelswereld - verliefdheid - eerlijkheid tegenover jezelf en anderen - onenigheid in het gezin - vertrouwen - betrokkenheid * Seksualiteit en relaties - een open houding ten opzichte van seksueel handelen - het condoom - andere voorbehoedmiddelen	- regels, reglementen en afspraken * Gevoelswereld - zelfrespect - verantwoordelijkheid tegenover jezelf en anderen * Seksualiteit en relaties - zelfrespect - intimiteit

Bijzonder procesdoel 3: Ethische beleving

3.1. Verdiepen van onze morele houding ◦ Zelfstandig denken en handelen * De waarden van het vrijzinnig humanisme - zelfexploratie: - hoe beleven we deze waarden ? - hoe streven we ze na ? - zelfidentiteit: - zichzelf verder ontdekken ◦ Confrontatie - mijn waarden en die van anderen - wat verwachten de anderen ? - verschillen in invulling ◦ Coöperatie - wederkerigheid: - wederzijds respect voor mekaars waarden	3.1. Verdiepen van onze morele houding ◦ Zelfstandig denken en handelen * De waarden van het vrijzinnig humanisme - de vrijheid tot persoonlijke invulling door anderen - zelfidentiteit: - op zoek naar verbondenheid met anderen ◦ Confrontatie - mijn waarden en die van anderen - wat verwachten de anderen ? - verschillen in invulling ◦ Coöperatie - wederkerigheid: wederzijds respect voor mekaars waarden

3.2. Omgaan met ethisch gedrag

- Handelen
 - door de betekenis van anderen
 - door de waarde die anderen aan ons geven
 - door onze omgang met anderen
 - Morele creativiteit
- * We leren omgaan met onze waarden
- we leren vergelijken:
 - door anderen
 - verstandig omgaan met geld:
 - alternatieven formuleren: kritisch consumeren
 - alternatieven formuleren:
 - streven naar milieuvriendelijke verbruiksgoederen
 - recyclagegedrag

3.2. Omgaan met ethisch gedrag

- Mijn handelen
 - de beweegredenen van ons gedrag objectief in kaart leren brengen
 - we leren overwegen
 - Morele creativiteit
- * Ik leer vergelijken:
- samen met anderen
 - de maatschappelijke omstandigheden:
 - multicultureel samenleven
 - cultuuruitwisseling
- * We leren omgaan met onze waarden:
- verstandig omgaan met geld:
 - inlevingsvermogen: ethisch sparen: solidariteit
 - alternatieven formuleren:
 - kringloopwinkels

Procesdoel 3: HUMANISEREN VAN HET SAMENLEVEN MET ANDEREN

Bijzonder procesdoel 1: Exploreren verkennen en integreren van de mogelijkheden van de mens

1.1. Verdiepen van onze mogelijkheden

- De biologische mens
 - * De ontwikkeling van de zintuigen
 - * De seksuele ontwikkeling: wat gebeurt er met ons ?
 - biologische én cognitieve ontwikkeling
 - er zijn nog steeds (veel) dingen "waarover men niet praat "
 - * Lichaamsbeleving: - beroepsmatig: topsporters, acteurs
- De culturele mens
 - we gaan op zoek naar het andere unieke in ons
 - onze manier van gedragen en denken
 - de relaties die mensen hebben en onderhouden
 - de relaties die ik heb en onderhoud
 - de manieren waarop ik anderen behandel
 - de manieren waarop mensen elkaar behandelen
 - wat doe ik met anderen ?
 - wat mensen met elkaar doen
 - hoe vaardig zijn we ?

1.1. Verdiepen van onze mogelijkheden

- De biologische mens
 - * De seksuele ontwikkeling: wat gebeurt er met ons ?
 - menselijke seksualiteit is niet alleen een kwestie van lichaam maar vooral van cultuur:
 - gewoonten en gedragingen
 - de explosieve periode: angst, onzekerheid, emotionaliteit
 - zich seksueel aangetrokken voelen tot hetzelfde geslacht:
 - tijdelijk karakter, ik ben van een andere geaardheid
 - de werking van hormonen
 - temperament is erfelijk
 - lichaamsbeleving:
 - het lichaam als middel: prostitutie
- De culturele mens
 - persoonlijkheidsontwikkeling: mijn karakter
 - hoe denk ik over anderen ?
 - hoe denken wij over elkaar ?
 - de rolverwachtingen binnen mijn cultuur:
 - rolgedrag is aangeleerd
 - de cultuur bepaalt wat wel en niet aanvaardbaar is

- de rolverwachtingen binnen mijn cultuur:
- de ontwikkeling van jongens en meisjes

◦ De lerende mens

- * Beantwoorden onze cognitieve mogelijkheden aan de verwachtingen van anderen:
 - ouders ?
 - de school ?
 - deeltijdse werkgever ?
- * De mens is een 'leerdier': hij leert aan
 - wij leren, bewust of niet
 - waarden en beginselen: wij leren wat goed en slecht is
 - rolgedrag: wij leren wat van ons wordt verwacht

1.2. Leren omgaan met onze mogelijkheden

- Omgaan met technologie
 - de coca colacultuur
- Omgaan met taal (communicatie)
 - gebarentaal is een belangrijke communicatievorm
 - lichaamstaal
 - chatten

◦ De lerende mens

- * Zelfexploratie:
 - hoe zit het met onze kundigheden op verstandelijk gebied ?
 - hoe gaan we om met een probleem ?
 - denken we logisch: stap voor stap ?
 - denken we creatief: onverwachte oplossingen !
- * Intelligentie is voor een groot deel erfelijk
- * Er is meer dan intelligentie alleen
- * Cultuur en motivering
 - de cultuur waarin we leven is gericht op succes en loopbaan:
 - wat verwachten we van onszelf ?
 - wat verwachten anderen van ons ?
 - de rol van ons gezin: onze opvoeding
 - invloeden op datgene wat we willen (leren):
 - levensbeschouwelijke en politieke opvattingen
 - we hoeven helemaal geen succes !

1.2. Leren omgaan met onze mogelijkheden

- Omgaan met technologie
 - nieuwigheden: schoonheidsindustrie als sociaal fenomeen
 - de voedingsindustrie: genetisch gemanipuleerd voedsel

◦ Omgaan met anderen * We leren onze mogelijkheden uitbreiden: - we scherp en onze vaardigheden aan: - zelfontplooiing: - we komen op voor mezelf - we laten ons gelden - we laten ons niet door anderen gebruiken - zelfreflectie: - hoe ver kunnen we geraken met onze mogelijkheden ? - we leren bijsturen	◦ Omgaan met anderen * We leren onze mogelijkheden uitbreiden: - we scherp en onze vaardigheden aan: - zelfontplooiing: - assertiviteit als overwinning op onszelf - minderwaardigheidsgevoel afbouwen - socialiseren: assertiviteit en rolgedrag - leren omgaan met rollen: - het gedrag dat men van ons verwacht - we spelen niet mee - uitgaan en danscultuur - zelfreflectie: - hoe ver zijn we geraakt met onze mogelijkheden ? - we leren opnieuw bijsturen -we leren in de mate van het mogelijke onze mogelijkheden (ons gedrag) ethisch te onderbouwen (ons doen en laten)

Bijzonder procesdoel 2: Exploreren, verkennen en integreren van de grenzen van de mens

2.1. Grenzen verdiepen ◦ De mens en zijn natuur * De natuur legt haar grenzen op - biologische ontwikkeling: - tijdens zwangerschap: - rokende moeder - geneesmiddelen - maatschappelijke verschijnselen: - drugs - milieuverontreiniging - nieuwe ziekten en aandoeningen, ziekten die opnieuw opduiken (elders én hier)	2.1. Grenzen verdiepen ◦ De mens en zijn natuur * De natuur legt haar grenzen op - biologische ontwikkeling: - erfelijke afwijkingen - door de geboorte: slaapmiddelen (softenonproces) - bij de geboorte: zuurstofgebrek, hersenbeschadiging - het leven is een beetje een loterij: - geboren worden met een goede gezondheid - geboren worden met kwaaltjes en meer

- "dienstweigeraar": ziekte, pijn, ouder worden, het lichaam als last

- cognitieve ontwikkeling:
 - invloed van het gezin, de omgeving
 - taal: spraakgebrek, leesmoelijkheden

° De mens in zijn cultuur

* Grenzen van zijn cultuur

- de ontwikkeling van de persoonlijkheid
 - lichamelijke letsels: erfelijk, aangeboren of in de tijd ontstaan
 - omgeving: gezin, familie, school, buurt
 - we kunnen bepaalde dingen niet
 - we kunnen bepaalde dingen niet meer
 - gezond geboren, ziek geworden
 - een ziekte oplopen
 - we kunnen niet meer normaal functioneren
 - bromfietsongeval: hersenletsel, verlamming
- de sociale ontwikkeling
 - de concurrentie met anderen
 - thuis: verdeelde genegenheid en liefde van ouders
 - op school: verdeelde aandacht van de leraren
 - invloed van leeftijdsgroepen
 - protesteren en / of ingaan tegen ouders
 - protesteren en / of ingaan tegen andere groepen
 - de eerste verliefdheden en liefdes

- cognitieve ontwikkeling:
 - erfelijke factoren
 - invloeden op het denken:
 - conflict tussen ouders
 - gezinssfeer,
 - het al dan niet stimuleren van kinderen

° De mens in zijn cultuur

* Grenzen van zijn cultuur

- de ontwikkeling van de persoonlijkheid
 - politieke situatie: oorlog of vrede
 - economische situatie: armoede of welvaart
 - extreme gevoelsuitingen:
 - woede, angst, verdriet, verliefdheid:
 - de uitersten als kenmerk van gevoelens
 - uitsluiting: alcoholisme, druggebruik
 - ouderdomskwalen
- de sociale ontwikkeling
 - invloed van leeftijdsgroepen:
 - delinquent gedrag
 - rolonzekerheid
 - wat wordt er nu eigenlijk van ons verwacht ?
 - angstgevoelens
 - afhankelijkheid van vrienden, leeftijdsgenoten
 - zich identificeren met idolen om gevoel van zekerheid te verwerven

2.2. Leren omgaan met de grenzen

- Omgaan met de grenzen van de natuur
 - * Leren relativeren
 - we zijn niet perfect, en dan ?!

- Omgaan met de grenzen van de cultuur
 - * Empathie
 - bestrijden van vooroordelen:
 - iemand is niet minderwaardig omdat hij maatschappelijk achteropgesteld is

 - * Zelfontplooiing
 - concurrentie, protest en onzekerheid: we kunnen eruit leren !

 - * voorbeeld toepassingsgebied:
 - grenzen van de vrije tijd en van de tijdsbesteding
 - budget
 - infrastructuur
 - sociaal-maatschappelijke beperkingen
 - demografische beperkingen

2.2. Leren omgaan met de grenzen

- Omgaan met de grenzen van de natuur
 - * Weerbaarheid
 - we leren omgaan met onze natuurlijke begrenzing

 - * Zelfwerkzaamheid
 - we leren putten uit onze grenzen

- Omgaan met de grenzen van de cultuur
 - * Empathie
 - inzien dat uitsluiting vaak nog meer sociale schade veroorzaakt

 - * Zelfontplooiing
 - leren inschatten van activiteiten van mensen waarbij ik ben betrokken

 - * voorbeeld toepassingsgebied:
 - grenzen van de vrije tijd en van de tijdsbesteding
 - alternatieven
 - commercialisering van de vrije tijd en van de tijdsbesteding
 - reizen om te leren

Bijzonder procesdoel 3: Ontdekken van mensenrechten

3.1. Verdiepen van fundamentele mensenrechten

- De rechten van het kind
 - * Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind
 - voorzieningen: een stand van zaken: het document tegenover de realiteit
 - bescherming: een stand van zaken: het document tegenover de realiteit
 - * Discriminatie
 - op basis van:
 - ras
 - huidskleur
 - geslacht
 - maatschappelijke afkomst
 - handicap
 - etnische afkomst
- Rechten zijn persoonlijk en gemeenschappelijk
 - waarop ik meen recht te hebben
 - waarop anderen menen recht te hebben
 - hou ik rekening met de rechten van anderen ?
 - houden anderen rekening met mijn rechten ?

3.1. Verdiepen van fundamentele mensenrechten

- De rechten van het kind
 - * Het Verdrag inzake de Rechten van het Kind
 - participatie: een stand van zaken: het document tegenover de realiteit
 - * Discriminatie
 - op basis van
 - maatschappelijke afkomst
 - etnische afkomst
- Het woord en de daad
 - de definitie die we geven aan het begrip 'gelijkheid'
 - hoe vullen we het begrip 'gelijkheid' maatschappelijk in ?
 - de definitie die we geven aan het begrip 'gelijkwaardigheid'
 - hoe vullen we het begrip 'gelijkwaardigheid' maatschappelijk in?
 - de definitie die we geven aan het begrip 'vrijheid'
 - hoe vullen we het begrip 'vrijheid' maatschappelijk in ?
- Rechten hebben houdt ook in plichten hebben
 - wat zijn plichten ?
 - wat zie ik als mijn plicht ?
 - hoe bewust ben ik mij van mijn plichten ?
 - tegenover wie heb ik plichten ? (gradaties)

3.2. Leren omgaan met mensenrechten

- De rechten van het kind
 - * Mesoniveau: ik en de anderen
 - de school als ontmoetingsplaats: recht OP onderwijs:
 - non - discriminatie -principe:
 - recht op inschrijving vanaf 2 ½ jaar
 - onthaalonderwijs anderstaligen
 - onderwijsvoorrangsbeleid
 - recht op buitengewoon onderwijs
 - langdurig zieke(leerplichtige) kinderen
 - recht op vrije toegang tot informatie:
 - centra voor leerlingenbegeleiding
 - betrokkenheid van leerlingen bij besluitvorming die hen aanbelangt:
 - de rechten van scholieren
- Organisaties
 - Unicef, Artsen zonder grenzen, Amnesty International

3.2. Leren omgaan met mensenrechten

- De rechten van het kind
 - * Mesoniveau: ik en de anderen
 - respect van de school voor de privacy van de leerlingen
 - betrokkenheid van leerlingen bij besluitvorming die hen aanbelangt:
 - de rechten van scholieren
 - * uitbreiding: naar ander niveau:
 - betrokkenheid van jongeren bij besluitvorming die hen aanbelangt
 - Mesoniveau extra: " De school als ontmoetingsplaats":
 - recht OP onderwijs:
 - artikel 24 van de Belgische Grondwet (o.a. ook leerplicht)
 - non-discriminatie-principe: -leerplicht / leerrecht
 - * Internationalisering
 - recht op het behouden van je identiteit, je nationaliteit, je naam
 - recht op contact met de ouders en recht er niet van gescheiden te worden tegen je wil
 - recht op bescherming tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik
 - recht op informatie over afwezige leden van het gezin
 - erkenning dat een lichamelijk of geestelijk gehandicapt kind een volwaardig en behoorlijk leven dient te hebben
 - * toepassingsgebied:
 - oorlogskinderen
 - kindsoldaten

Bijzonder procesdoel 4: Beleven van de democratie

4.1. Verdiepen van democratische waarden

- Ervaringen in mijn persoonlijke belevingswereld
 - luisteren we naar anderen ?
 - zijn we wel bereid onze mening te verwoorden ?
 - durven we een stelling in te nemen ?
 - zijn we bereid een discussie aan te gaan ?

- De maatschappelijke omstandigheden
 - * Samenlevingsvormen
 - het omgaan met elkaar in:
 - een traditionele samenleving
 - een pluralistische samenleving

- Democratische waarden
 - * Verdraagzaamheid
 - verschillen in de omgang

4.1. Verdiepen van democratische waarden

- Ervaringen in onze persoonlijke belevingswereld
 - hoe staan we tegenover kritiek ?
 - zijn we kritisch (genoeg) ?
 - hoe staan we tegenover regels, afspraken, wetten ?
 - hoe staan we tegenover verschillen in de samenleving ?
 - zijn we bereid in overleg te treden ?
 - hoever, vinden we, kan (onze) vrijheid gaan ?

- De maatschappelijke omstandigheden
 - * wetten
 - wat is een wet ?
 - welke kennen we ?
 - voor wie gelden ze ?
 - wie maakt ze ?
 - zijn er uitzonderingen
 - voor wie (niet) ?
 - waarom (niet) ?
 - worden ze veranderd ?
 - waarom (niet) ?
 - wie en wat spelen daarbij een rol ?
 - hoe noodzakelijk zijn ze ?

 - * voorbeeld toepassingsgebied:
 - verkeersreglementering
 - schoolplicht
 - evolutie strafstelsel op school

- Democratische waarden
 - * vrijheid
 - begrenzen

- * Inspraak
 - medezeggenschap
- * Gelijkwaardigheid
 - je bent leerling van een school, niet van een klas of onderwijsvorm
- * Pluralisme
 - gemengd onderwijs
- * Verantwoordelijkheidszin
 - tegen de onverschilligheid

4.2. Leren en beleven van democratische kwaliteiten en vaardigheden: de erkenning van de ander binnen een democratische cultuur

- Van ervaringen in de persoonlijke belevingswereld naar verwerkelijking van democratische kwaliteiten
 - luisteren naar anderen
 - in overweging nemen wat anderen zeggen
 - beseffen dat niet iedereen jouw mening deelt: een minderheidsmening
 - leren omgaan met kritiek
 - leren je mening zo juist mogelijk verwoorden
 - de waarde van taal in het algemeen
 - stelling durven innemen
 - bereidheid om een stelling te herzien na verder onderzoek
 - iemand of iets een waardering willen, durven toekennen
 - verdraagzaamheid naar de genomen besluiten

- * rechtvaardigheidsgevoel
 - rechten als universeel goed
- * samenwerkingsbereidheid
 - de waarde van meningen en ideeën
- * oog voor het algemeen welzijn
 - de wereld behoort allen toe

4.2. Leren en beleven van democratische kwaliteiten en vaardigheden: de erkenning van de ander binnen een democratische cultuur

- Van ervaringen in de persoonlijke belevingswereld naar verwerkelijking van democratische kwaliteiten
 - deze stelling willen verfijnen
 - leren deze stelling ook te kunnen verfijnen
 - iemand met een andere mening is daarom geen tegenstander
 - iemand met dezelfde mening is daarom geen mede (voor) stander
 - in overleg met anderen leren onderzoeken wat de gevolgen van een mogelijke keuze kunnen zijn
 - beseffen dat verschillen vaak zeer verrijkend kunnen zijn
 - de waarde van de consensus
 - leren compromis(sen) sluiten
 - leren relativiseren van het gesloten compromis: het nut, de tijdelijkheid
- * voorbeeld toepassingsgebied: de school als ontmoetingsplaats
 - inspraak: leerlingenraad

- opvolging van de leerlingenraad
- de schoolkrant als uiting van recht op een mening
- opvolging van de schoolkrant
- afspraken leerlingen - leerkrachten
- er bestaat zoiets als een 'leerlingencontract'
- belonen en straffen
- het schoolreglement: bespreekbaarheid van de inhoud

- rechten DOOR onderwijs:
 - respect van de school voor de privacy van de leerlingen
 - betrokkenheid van kinderen bij besluitvorming die hen aanbelangt

Bijzonder procesdoel 5: Oefenen in sociale verantwoordelijkheid

Creatief omgaan met sociale verantwoordelijkheid: De mens als cultureel wezen in zijn omgang met anderen

- Omgaan met zelfstandigheid
 - * Assertiviteit
 - we durven op te komen voor onszelf
 - we durven voor onze rechten op te komen
 - we durven neen zeggen
 - we laten ons niet op de achtergrond drummen
 - we leren onszelf te beheersen als overwinning op onszelf
 - we voelen ons niet minderwaardig tegenover anderen
 - we durven ons te engageren: voor iemand of iets
 - we laten ons gelden

 - * vb. toepassingsgebied: de joint, dealen, drinken en dronken zijn handtastelijkheden, de pispaal

Creatief omgaan met sociale verantwoordelijkheid: De mens als cultureel wezen in zijn omgang met anderen

- Omgaan met principes
 - we kunnen principes delen, maar principes kunnen ook verschillen
 - dit is voor ons een kwestie van principes !
 - de principes waar we bijzonder gevoelig voor zijn
 - we leren verantwoord omgaan met principes:
 - eerlijkheid, integriteit, rechtvaardigheidsgevoel, verantwoordelijkheidszin, bereidheid tot samenwerken

- * vb. toepassingsgebied: sociale controle:
 - zwartrijders
 - plassen waar het uitkomt

◦ Omgaan met rechtvaardigheid * Non - discriminatie - principe - eerlijke behandeling voor iedereen - gelijke kansen voor iedereen * vb. toepassingsgebied:- nagaan waar discriminatie voorkomt: - opkomen voor iemand of iets: - familie - in de klas - mijn huis * Leren onbevooroordeeld luisteren ◦ Omgaan met verantwoordelijkheid * Verantwoordelijkheid voor het eigen lichaam in relatie met anderen - leren omgaan met verliefdheid - assertiviteit in de praktijk - weten wat je wil en wat je niet wil en dit kunnen met anderen bespreken - weten wat de ander wil en niet wil en dit voor jezelf kunnen aanvaarden - leren duidelijk zijn * vb. toepassingsgebied: wat willen we, wat willen we niet ? - vrijen of niet ? - condoom wel of niet, hoe ? - hoe vertel je het elkaar ? - hoe help je elkaar ?	◦ Omgaan met verantwoordelijkheid * Verantwoordelijkheid voor het eigen lichaam in relatie met anderen - leren kennen van de grenzen van je integriteit - weten dat in een seksuele relatie communicatie heel belangrijk is - leren een open houding te ontwikkelen ten opzichte van seksueel handelen * vb. toepassingsgebied: wat willen we, wat willen we niet ? - vrijen, roken, drinken, gezondheid, drugs, seks, uitgaan, eetgedrag - gebruik van andere voorbehoedmiddelen * Burgerzin - leren zich te engageren - leren experimenteren met democratische leefregels - inzien dat mondigheid verantwoordelijkheid met zich brengt - zich weerbaar kunnen opstellen tegen groepsdruk

◦ Rechten en plichten zijn onverbrekelijk met elkaar verbonden in een democratie	- leren opkomen voor de rechten van anderen maar die anderen ook durven wijzen op hun plichten * vb. toepassingsgebied: sociale controle - voetbalgeweld, hooliganisme - softdruggebruik - zwartkijkers - vandalisme - onzedig gedrag ◦ Rechten en plichten zijn onverbrekelijk met elkaar verbonden in een democratie

Procesdoel 4: VERANTWOORDELIJKHEID VOOR HUIDIGE EN TOEKOMSTIGE GENERATIES

Bijzonder procesdoel 1: Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf

1.1.1. Verdiepen van eigenwaarde ◦ De waarde van mijn lichaam * Gezondheid - lichaamsverzorging - seksueel overdraagbare aandoeningen - voedingsgewoonten - beweging, rust en slaap - geneesmiddelen - eetstoornissen, magerzucht, boulimie - leefomstandigheden: thuis, op school, mijn omgeving - reclame * Het uiterlijk van kop tot teen - eetgedrag - trends: voorgeschreven en 'persoonlijke' diëten, natuur-	1.1.1. Verdiepen van eigenwaarde ◦ De waarde van mijn lichaam * Gezondheid - stress en emoties - genotmiddelen - tijdsbesteding - economische condities - sociaal- maatschappelijke condities * Het uiterlijk van kop tot teen - schoonheid en schoonheidsidealen: wat is mooi, wat is aantrekkelijk ?

- voedingwinkels
- gezicht, figuur, lichaamslengte, wijze van bewegen
- reclame

- De waarde van mijn identiteit
 - weerbaarheid: de invloeden van anderen, groepsdruk
 - gevoelens: datgene wat allemaal op me afkomt !
 - seksualiteit:
 - voel ik me goed in mijn vel ?
 - ik heb een goed gevoel van binnen !

1.1.2. Verdiepen van mijn levensplan

- Mijn doelen
 - * Zelfexploratie
 - wat zijn mijn mogelijkheden, beperkingen, grenzen ?
 - waartoe ben ik bereid ?
 - waaraan heb ik behoefte ?
 - welke waarden stel ik daar tegenover ?
 - moet ik veranderen ?
 - wat ik al weet, wat ik al heb geleerd
 - hoe bepalend is mijn onwetendheid ?

1.2.1. Omgaan met eigenwaarde

- De waarde van mijn lichaam
 - * Vaardigheden en houdingen aanleren en ontwikkelen
 - leren relativeren en nuanceren:
 - je kan ook aantrekkelijk zijn door je bekwaamheid
 - ook voor anderen geldt de puberteit:
 - hún gevoelens, hún lichamelijke veranderingen
 - assertiviteit: gezondheid:

- zelfmedicatie
- mode

- De waarde van mijn identiteit
 - privacy: vertrouwenspersonen, mag ik even met mezelf alleen zijn, ja ?
 - seksualiteit:
 - wat kan voor mezelf, wat wil ik voor mezelf ?
 - obstakels, pijnpunten:
 - afgewezen worden, onbegrip, onbegrepenheid, frustraties, machteloosheid, in de put zitten

1.1.2. Verdiepen van mijn levensplan

- Mijn doelen
 - * Zelfexploratie:
 - wat zijn mijn mogelijkheden, beperkingen, grenzen ?
 - waartoe ben ik bereid ?
 - waaraan heb ik behoefte ?
 - welke waarden stel ik daar tegenover ?
 - moet ik veranderen ?
 - wat ik al weet, wat ik al heb geleerd
 - hoe bepalend is mijn onwetendheid ?

1.2.1. Omgaan met eigenwaarde

- De waarde van mijn lichaam
 - * Vaardigheden en houdingen aanleren en ontwikkelen:
 - leren relativeren en nuanceren:
 - schoonheid is relatief
 - je kan ook aantrekkelijk zijn door je bekwaamheid
 - assertiviteit: gezondheid:

- weten dat het gebruik van geneesmiddelen gevolgen heeft voor de eigen gezondheid, de gezondheid van anderen, je fysieke en leerresultaten, de sociale omgang - leren geneesmiddelen juist te gebruiken - omgaan met reclame - leren inzien dat eetgedrag wordt beïnvloed / bepaald door reclame en de sociale omgeving - de verantwoordelijkheid inzien en het gebruik van voorbehoedmiddelen ◦ De waarde van mijn identiteit * Vaardigheden en houdingen aanleren en ontwikkelen: - weerbaarheid: seksualiteit: negatieve gevoelens verwerken - mijn eigenste goede kwaliteiten uitbouwen - leren streven naar innerlijke schoonheid 1.2.2. Omgaan met mijn levensplan ◦ Mijn leven - doelen kunnen realiseren - leren mogelijkheden en beperkingen op elkaar af te stemmen - creatief leren zijn - soepelheid leren aan de dag leggen - leren consequent zijn	- weten dat het gebruik van genotmiddelen gevolgen heeft voor de eigen gezondheid, de gezondheid van anderen, jouw fysieke en leerresultaten, de sociale omgang - leren eigen standpunten tegenover genotmiddelen (roken, alcohol) verantwoorden - inzien van het gevaar van zelfmedicatie - omgaan met stress en emoties: - leren ontwikkelen van zelfregulatie ◦ De waarde van mijn identiteit * Vaardigheden en houdingen aanleren en ontwikkelen: - consistentie in mijn doen en laten: ik probeer mezelf te blijven - mijn privacy: recht op discretie, recht op stilzwijgen 1.2.2. Omgaan met mijn levensplan ◦ Mijn leven - doelen kunnen realiseren - leren mogelijkheden en beperkingen op elkaar af te stemmen - creatief leren zijn - soepelheid leren aan de dag leggen - leren consequent zijn
Bijzonder procesdoel 2: Eerbied voor de anderen	
2.1. Verdiepen van de waarde van de anderen ◦ De ontmoeting met anderen: interpersoonlijke relaties * De betekenis van anderen - we gaan met elkaar om op verschillende manieren - onze interpersoonlijke relaties	2.1. Verdiepen van de waarde van de anderen ◦ De ontmoeting met anderen: interpersoonlijke relaties * De betekenis van anderen - we gaan met elkaar om op verschillende manieren - we bekijken elkaar:

- de persoonlijke relaties
- vooroordelen: dé migrant, de vluchteling, de asielzoeker
- elkaar misleiden: liegen, oplichterij
- stereotiepen:
 - hún kleding, hún taal, hún uitspraak, hún huidskleur, hún afkomst, hún land

* Mensen hebben elkaar nodig

- de bereidheid om te delen met anderen
- de bereidheid om ons open te stellen voor anderen

* Allen hetzelfde, allen verschillend: het individu (ele) in de gemeenschap

- de manier waarop we omgaan met elkaar wordt beïnvloed / bepaald door de cultuur waarin we leven
- de groep(en) waartoe we behoren
- de (on) vrijwilligheid van relaties

2.2. Omgaan met anderen

◦ Omgaan met verschillen

* Luisterbereidheid

- leren luisteren naar wat anderen te zeggen hebben, ook wanneer dit lijkt of blijkt af te wijken van jouw mening
- anderen willen helpen wanneer ze zich onduidelijk uitdrukken

* Inlevingsvermogen

- andere waarden en beginselen: de invloed van de cultuur

- de manieren waarop we anderen waarnemen
- de factoren die onze waarneming van anderen beïnvloeden / bepalen
- onze interpersoonlijke relaties
- de invloed van relaties tussen anderen op onszelf
- mensen categoriseren: indelen in hokjes
- generaties over elkaar

* Mensen hebben elkaar nodig

- de bereidheid om zich aan te passen:
 - aan anderen
 - aan een meerderheid
- de bereidheid (onder)steun(ing) te verlenen
- de bereidheid om ons weg te cijferen

* Allen hetzelfde, allen verschillend: het individu(ele) in de gemeenschap

- de omgeving en het rolgedrag: de rollen die men op zich neemt
 - sociale rollen
 - beroepsrollen
 - rolverdelingen
 - aanvullende rollen

2.2. Omgaan met anderen

◦ Omgaan met verschillen

* Luisterbereidheid

- leren inzien dat wanneer je een taal niet begrijpt, datgene wat wordt gezegd niet noodzakelijk slecht of kwetsend is

* Inlevingsvermogen

- andere waarden en beginselen: de invloed van de cultuur
 - over mijden en niet-mijden

- over goed en slecht
- over mooi en lelijk
- over belangrijk en niet belangrijk
- over dopen en niet-dopen
- geweld en geweldloosheid
- over verantwoord en onverantwoord gedrag
- over nodig- zijn en overbodigheid
- over de rechten van het kind
- over verdraagzaamheid en onverdraagzaamheid

* Wederkerigheid

- leren inzien dat elke (sub)cultuur haar eigenheid, haar eigen waarden en haar eigenaardigheden heeft
- leren eerbied te betonen wanneer deze houding niet indruist tegen de eerbiediging van de rechten van de mens

- over geloven en niet - geloven
- over geloof en ongelooft
- over zó denken en niet zó denken
- over de 'waarde', de rol van meisjes en vrouwen, van jongens en mannen
- over de rol van het gezin
- over begrip en onbegrip
- over de integriteit van de mens

* Wederkerigheid

- leren inzien en begrijpen dat ieder afzonderlijk individu uniek is en dit niet moet gezien worden als een tekortkoming, nadeel of bedreiging maar integendeel als een potentiële verrijking
- komen tot het besef dat (elementen van) cultuuruitwisseling zou kunnen bijdragen tot een betere inschatting van anderen en daardoor een betere verstandhouding kan worden ontplooid

* voorbeeld toepassingsgebied:

- homoseksualiteit
 - vooroordelen
 - de bekentenis van de ander
- holebi's
 - vooroordelen
 - holebi's en samenwonen
 - holebi's en kinderen

Bijzonder procesdoel 3: Zorg voor de anderen

3.1. Verdiepen van de zorg en de inzet voor de anderen

- Zorg voor de samenleving
- * Ik en de anderen
 - mijn ingesteldheid tegenover anderen:
 - hoe gemakkelijk / moeilijk is het voor mij iemand te aanvaarden ?
 - hoeveel geef ik om anderen ?
 - hoe vriendelijk behandel ik anderen ?
 - hoe behulpzaam ben ik naar anderen ?
 - zorgen voor elkaar:
 - de manieren waarop we voor elkaar kunnen zorgen
 - financiële steun aan andersvaliden
 - materiële steun aan andersvaliden

* Kwetsbaarheid

- hoe kwetsbaar zijn we ?
- thuis:
 - werkloosheid van een ouder, de ouders
 - ziekte

3.1. Verdiepen van de zorg en de inzet voor de anderen

- Zorg voor de samenleving
- * Ik en de anderen
 - mijn ingesteldheid tegenover anderen:
 - hoe sta ik tegenover de nood van anderen ?
 - ga ik de nood van anderen uit de weg ?
 - welke individuen, groepen vind ik hulpbehoevend ?
 - zorgen voor elkaar:
 - de manieren waarop we voor elkaar kunnen zorgen
 - plaatsing of integratie van andersvaliden in onze samenleving
 - een onderscheid in andersvaliden ? (aangeboren / verworven)
 - plicht en plichtsbesef:
 - wat verstaan we onder 'plicht' ? wat is 'onze' plicht ?
 - welke plichten kennen we ?
 - bestaan er plichten voor iedereen ?
 - bestaan er gemeenschappelijke plichten ?
 - wat beschouwen we als een plicht ?
 - welke beschouwen wij als onze plichten ?
 - hebben we (andere) plichten tegenover een bepaalde groep ?
 - zijn mijn plichten dezelfde als die van de anderen ?
 - wat verstaan we onder 'plichtsbesef' ?
 - wat vinden we van mijn eigen mate van plichtsbesef ?
 - wat vind ik van het plichtsbesef van anderen ?

* Kwetsbaarheid

- hoe kwetsbaar zijn we ?
- de buurt:
 - andersvaliden: psychologische en materiële problemen
 - mobiliteit

- de klas, de school:
 - een handicap, sociale achterstand
- de buurt: - overstroming, brand

3.2. Omgaan met de zorg en de inzet voor anderen

° Oefenen in sociale verantwoordelijkheid

* Van herkennen tot erkennen en zorgverbredend handelen:

- bereidheid tonen om samen te werken
- behulpzaamheid tonen
- elkaar helpen
- solidariteit aan de dag leggen
- rechtvaardigheid nastreven
- anderen leren aanvaarden
- leren inzien dat mensen elkaar nodig hebben
- leren inzien dat zorg voor anderen bij jezelf begint

* vb. toepassingsgebied: - asielzoekers
- vluchtelingen

- beleven van seksualiteit
- onderwijs
- werk
- relaties
- vrije tijd en tijdsbesteding
- mensen ergens ter wereld:
 - schending van de mensenrechten
 - milieuramp
 - discriminatie
 - woon- en leefomstandigheden

3.2. Omgaan met de zorg en de inzet voor anderen

° Oefenen in sociale verantwoordelijkheid

* Van herkennen tot erkennen en zorgverbredend handelen:

- leren inschatten van kwetsbaarheid
- leren inzien dat multicultureel samenleven geen uitzondering meer vormt
- leren de nodige aandacht te besteden aan de betekenis van integratie
- leren inzien dat isolatie van anderen sociale omgang en gelijkwaardig samenleven niet ten goede komt

* vb. toepassingsgebied:

- andersvaliden
 - beschutte werkplaatsen
 - hulpverlening naar kwetsbaarheid
 - psychologische begeleiding
 - streven naar mogelijkheden integratie

Bijzonder procesdoel 4: Eerbied voor de natuur

° De natuur heeft waarde

* Op zich

- haar schoonheid
- haar harmonie
- haar variatie aan geuren en kleuren
- haar biologische diversiteit: de natuurlijke rijkdom aan flora en fauna
- haar natuurlijk kapitaal
- haar onvoorspelbaarheid
- haar eindeloze variatie aan vormen
- haar eindeloze creativiteit
- haar bewonderswaardige overlevingskracht en aanpassingsvermogen
- we hebben GEEN tweede aarde !

° De gevaren die zijn, de gevaren die dreigen: milieurisico 's

* Wij verbruiken, gebruiken en misbruiken de natuur

- klimaatsverandering
- ontbossing
- vervuiling van de oceanen
- bodemdegradatie
- zure regen
- broeikaseffect

° De groene longen verliezen steeds sneller hun kleur

* Het bos bij ons moet wijken

- woningbouw:
 - men bouwt maar op rondom mij
 - recreatie- en pretparken
 - onverantwoorde houtkap van het lokale bos

° De natuur heeft waarde

* Voor levende wezens: wij maken deel uit van de natuur

- wij krijgen de kans ten volle van haar 'waarde op zich' te genieten
- haar natuurlijk kapitaal is voor ons van 'kapitaal belang`:
 - de bodemvruchtbaarheid:
 - voedselvoorziening
 - fauna en flora
 - hout
 - zuurstof
 - water
 - natuurlijke hulpbronnen (grondstoffen) erts, kolen, aardolie, gas, wind
- we hebben GEEN tweede aarde !

° De gevaren die zijn, de gevaren die dreigen: milieurisico's

* Wij verbruiken, gebruiken en misbruiken de natuur

- bedreigde planten- en diersoorten
- handel in bedreigde diersoorten
- uitgestorven planten – en diersoorten
- consumptie: - niet-duurzame manier van produceren en consumeren
 - wij zijn verslaafd aan energie (fossiele brandstoffen)
 - stereotoren, walkman, gsm, TV- kijken

° De groene longen verliezen steeds sneller hun kleur

* Ontbossing in de ontwikkelingslanden

- zwerflandbouw
- houtkap
 - lokale bevolking: reden: armoede => landbouw: roofbouw

- sociale ongelijkheid: men koopt natuur rondom zich: een 'geldkwesitie'
- onteigening en verkaveling

* De wereld is één lichaam

- het verdwijnen van tropische bossen is nefast voor de gehele mensheid
- zuurstofbehoefte kent geen grenzen
- zij vervullen een essentiële functie in het wereldklimaat

- buitenland: commerciële houtkap: reden: gigantische winsten
- platbranden
- rooibouw

* De wereld is één lichaam

- het verdwijnen van tropische bossen is nefast voor de gehele mensheid
- de specificiteit van de inheemse volkeren:
 - zij leven in, met en van het woud
 - buiten het woud zijn ze voorgoed ontheemd

* voorbeeld toepassingsgebied:

- Dayaks in Maleisië
- Pygmeeën in Midden-Afrika
- Yanomani in het amazonegebied
- talloze medicijnen worden vervaardigd uit grondstoffen aldaar

o Water

* Het kostbaarste goed op aarde

- water is levensnoodzakelijk
- de grootste vervuilers: industrie, bemesting, afvaldumping
- water vervult een groot aantal functies
- de kwaliteit van het grondwater gaat achteruit
- een rivier stopt niet aan een grens, watervervuiling ook niet
- lozen en dumpen van olie en gif in zee
- het verbranden van gevaarlijke stoffen op zee

Bijzonder procesdoel 5: Zorg voor de natuur

◦ De onverbrekelijk relatie mens en natuur: de wederzijdse kwetsbaarheid - leren inschatten wat de gevolgen zijn van vervuiling voor mens, plant en dier in de eigen leefomgeving en elders- leren zorg dragen voor de natuur- leren sorteren en recycleren◦ Oefenen in sociale verantwoordelijkheid * Consumptiegedrag: - blijven kiezen voor milieuvriendelijke producten- weerbaarheid: zich leren verzetten tegen invloeden: reclame- blijven afstand nemen van energieverblindende en vervuilende producten* Activiteiten ontwikkelen: - streven naar een gezonde(re) leefomgeving: * voorbeeld toepassingsgebied: de school - project 'mentaliteitsverandering':- schoner en zuiniger materialen- school en milieureglement- flesjes versus blikjes- zwerfvuil* sociale controle - sluikstorten◦ Organisaties * Greenpeace* Wereldnatuurfonds	◦ De onverbrekelijk relatie mens en natuur: de wederzijdse kwetsbaarheid - leren inzien dat zonder natuur er geen mens is- leren zorgzaam omgaan met de natuur: de natuur is eindig !◦ Oefenen in sociale verantwoordelijkheid * Consumptiegedrag: - leren inzien dat de voortdurende drang naar meer consumptie van goederen zal moeten worden ingedamd- een voorbeeld kunnen zijn voor anderen: - jezelf beperkingen leren opleggen* Het verband leren leggen tussen het eigen handelen en milieuproblemen - het streven naar evenwicht tussen natuur en (leef)cultuur

° Omgaan met de rechten van de natuur

* Duurzaam bosbeheer: het bos bij ons

- engagement:
 - meewerken aan de bescherming van het bos en groene zones
 - durven stelling nemen tegen milieuschadelijke initiatieven
 - aanmoedigen van groenprojecten: natuurreservaten
 - bereid zijn mee te ijveren voor het behoud van waardevolle landschappen
 - participeren aan groenacties

* Wetgeving

- engagement
- daadwerkelijk naleven van milieurichtlijnen
- milieueffing: wie vervuult moet betalen ?
- afspraken: thuis, de klas, op school: een groene 'spaarpot'

* De wereld is één lichaam

- het verdwijnen van tropische bossen is nefast voor de gehele mensheid
- ontwikkelingslanden:
 - plattelandsbewoners wachten niet op natuurbescherming
 - steeds meer landbouwgrond is nodig: bevolkingsgroei
 - natuurparken nemen voor hen steeds meer schaarse ruimte in
 - commerciële houtkap

° Omgaan met de rechten van de natuur

* Duurzaam bosbeheer: ontwikkelingslanden (Amazonewoud, Indonesië)

- commerciële houtkap
- zich informeren: er bestaat ook duurzaam geproduceerd hout
- kritisch consumeren: zoals bij koffie bestaat er ook keurmerk voor hout

* De wereld is één lichaam

- het verdwijnen van tropische bossen is nefast voor de gehele mensheid
- inheemse volkeren:
 - leren respect opbrengen voor traditionele leefwijzen
 - het slachtoffer van ontwikkelingen van buitenaf
 - opkomen voor de rechten van inheemse volkeren
 - beseffen dat onwetendheid vaak vooroordelen met zich brengt
 - beseffen dat zij afhankelijk zijn van de natuur en hun verdwijnen ook voor ons gevolgen heeft
 - opkomen voor het behoud van hun leef- en woongebieden

* Water

- het kostbaarste goed op aarde
- zoetwaterbronnen zijn, hoewel hernieuwbaar, niet onuitputtelijk

- leren verantwoord omspringen met waterverbruik
- iedereen heeft recht op zuiver en veilig drinkwater
- water als bron van alle leven
- water is slecht verdeeld: altijd teveel of nooit genoeg
- zuinig zijn met water is van levensbelang

Bijzonder procesdoel 6: Inzichtelijke omgang met wetenschap en techniek

° Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf: eigenwaarde
 Sociale verantwoordelijkheid: waardigheid van mensen, in het belang van mensen
 Eerbied voor de natuur: waardigheid van dieren, in harmonie met de natuur

- * Omgaan met wetenschap: hoe ver reikt noodzakelijkheid ? wat is ethisch juist ?
- De schoonheidsindustrie
 - leren inzien dat zulke industrie afhankelijk is van mensen en niet omgekeerd
 - verantwoord leren omgaan met schoonheidsproducten
 - De voedingsindustrie
 - leren kritisch kiezen van voedingsproducten
 - De dierenindustrie
 - dierenklinieken
 - dierenproeven:
 - schoonheid en /of gezondheid van de mens
 - welke soorten dieren: gradatie op basis waarvan ?
 - waardigheid van dieren:
 - dieren hebben gevoelens
 - dieren kennen genegenheid
 - dieren kunnen jaloers zijn

° Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf: eigenwaarde
 Sociale verantwoordelijkheid: waardigheid van mensen, in het belang van mensen
 Eerbied voor de natuur: waardigheid van dieren, in harmonie met de natuur

- * Omgaan met wetenschap: hoe ver reikt noodzakelijkheid ? wat is ethisch juist ?
- de lichaamsindustrie in het bijzonder
 - esthetische chirurgie
 - lichamelijke gebreken: hazenlip, huidaandoeningen, geboorteplek
 - huidtransplantaties: ongevallen, brandwonden
 - plastische chirurgie
 - borsten, dijen, gezicht
 - huidtransplantaties: wegwerken van 'onregelmatigheden'
 - de wetenschap in dienst en in het belang van de mens en niet omgekeerd
 - zin en onzin van uitvindingen
 - belang van de ruimtevaart
 - proefdieren in wetenschappelijke experimenten
 - testen van uithoudingsvermogen en weerstand
 - testen van aanpassingsvermogen
 - medische experimenten
 - mensen die zichzelf aanbieden: de vrije wil als testpersoon
 - nieuwe technieken bij onwetenden: grenzen ?
 - nieuwe geneesmiddelen tijdens operaties

* Omgaan met technologie: hoe ver reikt noodzakelijkheid ? wat is ethisch juist ? - mens en communicatie: het menselijk contact - e-mail: voor- en nadelen - het andere omgaan met elkaar - privacy ? elk gezinslid zijn eigen adresje met paswoord - de relativiteit van e-mailen als sociale omgangsvorm - chatten: voor- en nadelen - het andere omgaan met elkaar - de relativiteit van chatten als sociale omgangsvorm - de mobiele telefoon: - gezondheidsproblematiek - manipulatie: de prijzenslag - een factuur moet worden betaald - groepsdruk: erbij horen - reclame	* Omgaan me technologie: hoe ver reikt noodzakelijkheid ? wat is ethisch juist ? - de techniek in dienst van de mens: wapens ? - de jacht bij inheemse volken - jongeren en vuurwapens - informatisering - (recht op) privacy: wat mag, wat kan ? - publicitaire campagnes op naam thuis - opgebeld worden: u bent winnaar van..., u komt in aanmerking voor... - hoe ontstaat zulk adressenbestand ? - computertechnologie - wat mag een computer allemaal kennen ? - de 'vermenselijking' van de computer - slimmer dan slim ? - wie drukt (tenslotte) op de startknop ? - sociale omgang in gevaar ?
Bijzonder procesdoel 7: Inzichtelijke omgang met media	
◦ De media: bedoelingen, invloeden, belangen	◦ De media: bedoelingen, invloeden, belangen * Kranten - de krant is een bron van informatie - een uitgebreid aanbod van kranten - de voorpagina - de rubrieken: overeenkomsten en verschillen - wat we lezen in de krant - de krant al dan niet thuis aanwezig - de krant is een commercieel product - het belang van de juiste titel - "een foto zegt meer dan 1000 woorden" - wat vandaag nieuws is, is morgen geschiedenis

* Televisie

- de invloed van programma's die ik bekijk:
 - denk ik nu anders over bepaalde dingen ?
 - gedraag ik mij nu anders ?
 - imitatie, beeldvorming, houding, kledij, taal
- de zap- cultuur
- televisie als zoethoudertje:
 - de tijdsbesteding kind - ouders
 - de invloed op sociaal gedrag
 - op de groep waartoe ik behoor
 - imitatie, groepsregels en -afspraken
- reclame: beïnvloedingstechnieken
 - reclame en de beïnvloeding van het voedingsgedrag
 - slogans die betrekking hebben op datgene wat we eten

* Internet

- surfen
- de bedoeling
- de mogelijkheden
- de soorten van informatie
- de omvang van de informatie
- de relatie informatie en de school
- belang en waarde

* Literatuur

- strips
 - stereotiepen
 - rolpatronen
 - geweld
 - invloed van geweld in strips op het gedrag
- tijdschriften
 - jongerentijdschriften
 - tijdschriften voor volwassenen
 - hoe actueel is actueel ?

* Televisie

- objectiviteit
- zelfcensuur
- kijkcijfers
- kijkcijferkanonnen
- geweld: - het nieuws, series, films
 - invloed van dit soort geweld op televisie op het gedrag
- cartoons
 - invloed van dit soort geweld op televisie op het gedrag

* Literatuur

- boeken
 - hun waarde: een bibliotheekje thuis ?
 - tijdverlies
 - te kostelijk om daar zomaar te liggen
 - invloeden op leesgedrag en -gewoonten

* Muziek

- wie of wat beïnvloedt mij:
 - de artiest
 - de tekst

* Computerspelletjes - een kijkje 'achter de schermen' ° Zelfontplooiing * Leren omgaan met wat op je afkomt - kritisch kunnen selecteren - sociaal geëngageerd durven selecteren - proberen kritisch de verschillende informatiebronnen in te schatten - fictie van werkelijkheid leren onderscheiden - leren onbevangen openstaan voor nieuwe vormen van informatie	- de opgeroepen sfeer - de verhalen rond de artiest of groep - de manier van uitvoering ° Zelfontplooiing - leren relativeren - leren nagaan hoe de media onze beeldvorming bepaalt - gekleurde berichtgeving leren opsporen - weerbaarheid tegen media -opdringerigheid - leren onbevangen openstaan voor nieuwe vormen van informatie

Procesdoel 5: OEFENING IN ZINGEVING

Bijzonder procesdoel 1: Erkenning van de mens als zingever

5.1. Verdiepen en integreren van zingeving ° Hoe kunnen we het zin geven aan ons leven verder uitbouwen ? * Zelfwaardering: - we zijn trots op wie we zijn - we zijn trots op wat we kunnen * Zelfrespect: - we proberen onszelf te zijn en blijven * Zelfbeschikking: - zelfontplooiing: - mensen aan wie we belang hechten en dingen waaraan we belang hechten:	5.1. Verdieping ° Hoe kunnen we het zin geven aan ons leven verder uitbouwen ? * Zelfwaardering: - we zijn wat we zijn * Zelfrespect: - principes waar we achter staan: het lichaam * Zelfbeschikking: - zelfontplooiing: - mensen aan wie we belang hechten en dingen waaraan ik belang hecht:

- wij leren
- wij denken
- wij voelen
- zelfbegrenzing: - onze beperkingen

- * onze omgang met anderen uit te breiden:
 - gemeenschappelijke interesses

° Hoe kan onze omgeving meer zin geven aan ons leven ?

- * Verbondenheid: anderen toelaten in ons leven:
 - thuis
 - familie
 - vrienden
 - klasgenoten

* Waardering krijgen van anderen

* Anderen willen en kunnen begrip opbrengen voor onze principes

- * Zelfbeschikking:
 - zelfontplooiing:
 - wij leren bij van, door en met anderen en er is meer dan alleen dié dingen
 - ervaring is verrijking:
 - wij hebben waardevol geleerd
 - wij hebben waardevol gedacht
 - wij hebben waardevol gevoeld
 - zelfbegrenzing: - werken aan onze beperkingen via anderen

- we beleven
- we verlangen
- we ervaren
- zelfbegrenzing: - hoever kunnen en mogen we gaan ?

- * Onze omgang met anderen verdiepen:
 - de situatie van anderen
 - we houden (on)bewust afstand

° Hoe kan ik zin geven aan mijn omgeving ?

- * Verbondenheid: mijn relaties met anderen:
 - sociale waarden
 - de mensen aan wie anderen zin geven
 - de dingen waaraan anderen een zin geven

* Leren de principes van anderen respecteren

5.2. Integreren van zingeving

- * Zelfbeschikking:
 - zelfontplooiing:
 - ieder leert bij van, door en met anderen
 - ervaring is verrijking:
 - ik heb waardevol beleefd
 - ik heb waardevol verlangd
 - ik heb waardevol ervaren

* Kritisch nadenken over de keuzes die ik heb gemaakt: evalueren en integreren

* Kritisch leren nadenken over de toekomst: welke prioriteiten stel ik?

Bijzonder procesdoel 2: Erkennen dat de mens niet de enige zindrager is

Herkennen, verdiepen en integreren

- Op zoek naar het waardevolle
 - * De waarde van de mensen die ons omringen
 - op welke manier hebben ze nu een betekenis voor ons ?
 - hoe staan wij tegenover deze mensen ?
 - hoe uiten zij zich ?
 - welke gevoelens spelen mee in de omgang ?
 - welke kunnen remmende factoren zijn ?
 - hun bijdrage naar ons:
 - onze mogelijkheden een kans geven
 - onze mogelijkheden uitbreiden
 - onze mogelijkheden willen aanwenden
 - morele ondersteuning
 - ons nemen zoals we zijn: wie we zijn
 - ons nemen zoals we zijn: wat we zijn
 - onze beperkingen aanvaarden
 - * Voor wie zijn we waardevol ?
 - voor één iemand ?
 - voor anderen ?
 - op welke manier tonen we dat ?
 - hoe gaan we tewerk ?
 - welke overwegingen maken we ?
 - * Dieren
 - voor wie zijn ze waardevol ?
 - hoe waardevol zijn ze ?
 - hebben ze (ook) een blijvende waarde ?
 - een meer dan doodgewone relatie:
 - we kunnen ervan houden
 - we kunnen ze houden

Herkennen, verdiepen en integreren

- Op zoek naar het waardevolle
 - * Is alles even waardevol ?
 - de individuele mens
 - één iemand in het bijzonder
 - anderen
 - onze omgeving
 - alle mensen
 - zaken
 - dieren
 - planten
 - de natuur in haar geheel
 - de wereld met alles erop en eraan
 - het heelal
 - * Waarom wij (zeer hoogstwaarschijnlijk) een gradatie aanbrengen
 - wij hebben iets of iemand meer of minder nodig
 - wij vinden iets of iemand meer of minder noodzakelijk
 - wij houden meer of minder van dat iets of iemand
 - wij voelen meer of minder voor iets of iemand
 - wij vinden iets of iemand meer of minder mooi
 - wij kennen de echte waarde niet van iets of iemand
 - wij doen geen moeite om door te dringen tot iets of iemand
 - wij vinden het niet nodig iets of iemand beter te leren kennen
- De beperkingen (grenzen) van de mens
 - * Wat kunnen obstakels zijn voor mensen ?
 - het lichamelijke
 - het verstandelijke
 - het sociale

- ze maken (heel vaak) deel uit van onze voeding * De natuur - we maken deel uit van de natuur - de natuur leeft ! - de natuur heeft waarde op zich	- het biologische - het culturele
Bijzonder procesdoel 3: Exploreren, verkennen en integreren van de betekening van de wereld, de mens, de anderen, de natuur (wetenschap, literatuur, kunsten, religies)	
3.1. Verdiepen van het kennen ◦ Wat kunnen we weten ? * Grenzen van het weten - is er iets dat niemand weet ? - waarover ik absoluut zeker ben - is er iets wat ik alleen weet ? - de zekerheden van anderen * Verificatie en experiment - zintuigen en illusies: gezichtsbedrog (het werk van Escher) - roddel en verificatie - de mededeling (krant, journaal) versus het ooggetuigenverhaal	3.1. Verdiepen in het kennen ◦ Wat kunnen we weten ? * Grenzen van het weten - hoe goed kan ik waarnemen ? - kan ik daaropvolgend goed reageren ? - goed waarnemen en sociale omgang * Verificatie en experiment - wat is echt, wat is vals ? - waarnemen en vooroordelen: - wat verwacht je waar te nemen ? - je verwacht iets te zien, dus zie je het ook - astrologie - numerologie - goedgelovigheid - wonderdokters - hoe sceptisch ben ik ? * Wetenschap - de betekenis en de waarde van de wetenschap in ons dagelijks leven - hoe helpt de wetenschap ons ?

* Onze verbeelding

- werkelijkheid of fictie:
- ufologie: E. van Däniken, vliegende schotels, graancirkels, ontvoeringen
- horrorfilms
- werkelijkheid en fantasie
- de invloed van onze fantasie op wat we doen

* Bijgeloof

- de dagelijkse vaststellingen: hoe bijgelovig ben ik ?
- waarmee hou ik rekening ?
- de invloeden uit mijn omgeving
- horoscopen
- de invloed van mijn bijgelovigheid op mijn handelen:
- wat ik wel en zeker niet doe
- waarover ik twee keer nadenk

o Kunst en literatuur

* Stripverhalen

- de betekenis van stripverhalen: waartoe dienen ze ?
- waaraan geven zij uiting ?
- rolpatronen
- racisme

- dingen die we niet weten
- dingen waaraan we twijfelen

* Onze verbeelding

- werkelijkheid of fictie:
- Science Fiction
- werkelijkheid en fantasie
- de betekenis en de waarde van fantaseren: waarom fantaseren mensen ?

* Bijgeloof

- hoe sterk werkt bijgeloof in op mijn omgeving:
- thuis
- de buurt
- waarzeggerij: de buitenzintuiglijke waarneming
- toekomstvoorspellers
- kwakzalvers
- de waarde van de geneeskunde

o Kunst

* De visie van een schilder

- popart
- graffiti
- kitsch

o Literatuur

* Popsongs

- jongeren
- liefde
- relaties
- vriendschap
- aspiraties

◦ Levensbeschouwelijk - filosofisch - de invloed en de druk van thuis - de invloed en de druk van de school 3.2. Integreeren ◦ Leren zelfstandig denken en handelen - oefenen in het objectief oordelen en concluderen - oefenen in het ontmaskeren van bijgeloof - oefenen in het onderscheiden van valse en ware berichten - oefenen in het verbeelden en uitbeelden van een idee - literatuur: werken met woorden - kunst: - werken met bekende strips - kritisch durven omgaan met informatie - zich durven openstellen voor kunst, literatuur - durven het onbekende tegemoet treden - durven een probleem aanpakken - leren inzien dat tussen werkelijkheid en fictie "een wereld van verschil" ligt	◦ Levensbeschouwelijk - filosofisch - ons vak niet-confessionele zedenleer - omtrent gelukkig- zijn 3.2. Integreeren ◦ Leren zelfstandig denken en handelen - oefenen in het objectief oordelen en concluderen - inzien dat goed waarnemen betekent goed erover kunnen nadenken - oefenen in het ontmaskeren van bijgeloof - oefenen in het verbeelden en uitbeelden van een idee - literatuur: werken met woorden - kunst: - werken met graffiti en popart - kritisch durven omgaan met informatie - zich durven openstellen voor kunst, literatuur - leren inzien dat tussen werkelijkheid en fictie een "wereld van verschil" ligt
Bijzonder procesdoel 4: Exploreren, verkennen en integreren van de zingeving van de wereld, de mens, de anderen, de natuur (wetenschap, literatuur, kunsten, religies)	
4.1. Verdiepen van zingeving - wat willen we naartoe met ons leven ? - wat willen we bereiken ? - waardoor worden we gedreven ? ◦ Geboorte * Rituelen - rites de passage - in andere culturen	4.1. Verdiepen van zingeving ◦ Verschillen tussen levensbeschouwingen - symbolen - plaatsen van samenkomst - enkele belangrijke figuren - gezag en macht - feesten en vieringen ◦ Volwassen worden: de puberteit * Rituelen

- ontdekken van de mensenrechten: de betekenis van een naam
- het geven van namen
- het recht op een naam
- ceremonieën
- betekenis voor de samenleving

* De betekenis van de levensjaren

- plechtigheden
- dat specifieke levensjaar
- die specifieke periode

° Gebeurtenissen en keerpunten in mijn leven

- de 'wie – verhalen' en vragen daaromtrent
- de 'wat – verhalen' en de vragen daaromtrent

4.2. Bestaansvragen stellen

- leren inzien dat bestaansvragen bij de mens horen
- leren inzien dat het vinden van antwoorden daarop niet altijd evident is
- leren inzien dat er steeds vragen opduiken waarop we niet voorbereid kunnen zijn
- tot het besef komen dat de mens vaker dan hij zelf met twijfel zal worden geconfronteerd

- rites de passages
- in andere culturen
- in verschillende levensbeschouwingen
bvb. godsdienstig: de Joodse bar Mitswa
- betekenis voor het individu
- betekenis voor de sociale groep
- naar een nieuwe sociale rol
- hoe belangrijk zijn rituelen ?
- voor wie zijn ze belangrijk ?
- waarvoor zijn ze belangrijk ?
- hoe staan we tegenover rituelen ?
- hoe gaan we om met mensen die sterk aan rituelen zijn gehecht ?
- het belang van specifieke tijdstippen

* De betekenis van de levensjaren

- plechtigheden
- dat specifieke levensjaar
- die specifieke periode

4.2. Bestaansvragen stellen

- leren leven met twijfel:
 - we vinden niet voor alles (direct) een oplossing
 - waaraan of aan wie we plots beginnen te twijfelen
 - brengt twijfel onzekerheid, schrik, asociaal gedrag met zich ?
- oefenen in het filosoferen:
 - tussen wie en waartussen we moeten kiezen

Bijzonder procesdoel 5: Exploreren, verkennen en integreren van de existentiële dimensies

5.1. Verdiepen van (grens)ervaringen

- Leven en dood
 - * Rouwen
 - rouwen wij nog ?
 - betekenis en waarde van rouwen
 - wijzen van rouwen
 - rouwverwerking in de klas
 - begraven of cremeren
 - soorten grafplechtigheden
 - wederzijdse ervaringen met doodgaan van personen
 - thuis
 - familie
 - vriend(in)
 - drugdode
 - * Het uiten van gevoelens
 - in verschillende culturen
 - onderdrukken van gevoelens op zich
 - de buitenwereld
 - dood zonder tranen
 - staatsbegrafenis
 - nationale rouw
 - * Uitersten van rouw
 - Europa: evolutie en gradaties in uitingen van rouwen
 - * Symbolen van de dood
 - graftomben
 - urne
 - herdenkingsboeken

5.1. Verdiepen van (grens)ervaringen

- Leven en dood
 - * 'Opruimen' van het lijk: betekenis van de crematie
 - Europa
 - Bali
 - India: Parsi's
 - het afleggen van het lijk in verschillende culturen
 - * Uitersten van rouw
 - In sommige andere samenlevingen: zelfbestrafing
 - * Het leven na de dood in de verschillende levensbeschouwingen
 - vrijzinnig humanistisch gedachtegoed en in traditionele samenlevingen
 - het geloven in leven na de dood
 - het hiernamaals:
 - de plaats voor wie ?
 - de voorstelling in verschillende culturen
 - activiteiten die men stelt tegenover de overledene naar het hiernamaals toe
 - * Graftomben
 - sociale functie
 - politieke functie
 - * Eenzaamheid en verbondenheid
 - wanneer voelen we ons eenzaam ?
 - wanneer willen we alleen zijn ?
 - hoe belangrijk is hoop in het leven ?
 - wanhoop: als we het echt niet meer zien zitten...
 - we hebben soms het gevoel dat de wereld op ons hoofd is

- foto van de dode
- praalgraf
- begraafplaats
- columbarium
- relikwieën

* Eenzaamheid en verbondenheid

- wat versta ik onder alleen zijn, eenzaam zijn ?
- hoe verbonden zijn mensen met elkaar ?
- op wie kan ik rekenen ?
- mensen die kiezen om alleen te zijn
- mensen die eenzaam zijn zonder erom te vragen

5.2. Omgaan met verlies

◦ Postconventionaliteit

* Weerbaarheid:

- leren inschatten wat verlies betekent
- leren inzien dat het uiten van gevoelens van jou persoonlijk is
- leren begrijpen dat doodgaan deel uitmaakt van het leven

gevallen

- privacy

5.2. Omgaan met verlies

◦ Inlevingsoefeningen

* Omgaan met leven en dood

- behandeling van ongeneeslijke ziekten
- een dierbaar iemand is stervende: de zin van afscheid nemen
- verdriet openlijk uiten is geen schande

* Omgaan met hoop en wanhoop

- therapieën die genezing kunnen meebrengen
- klinclowns bij jeugdige kankerpatiënten

* Verbondenheid in relaties

- leren inzien dat hulp kan komen als men het niet verwacht
- leren inzien dat onnodig wantrouwen relaties kan stukmaken

Bijzonder procesdoel 6: Exploreren, verkennen en integreren van de schoonheid en de waarheid: esthetisch gevoel, distinctie

6.1. Verdiepen van vormen van schoonheid

- Op zoek naar schoonheid
 - * Wat ik kan waarderen
 - mensen dichtbij en veraf
 - dingen dichtbij en veraf
 - * Wie ik kan waarderen
 - innerlijke schoonheid: de mens binnenin
 - het mooie komt van binnenuit
 - ik hou van ...
- Wat ik als kunst beschouw
 - * Door mensen gemaakt
 - thuis
 - in de buurt
 - veraf
 - * De schoonheid van de natuur: mijn voorkeuren
 - het dierenrijk
 - het plantenrijk
 - de zee
 - de bergen
- Een kunstenaar is...
 - uniek
 - overbodig
 - zonderling
 - geldwolf
 - noodzakelijk

6.1. Verdiepen van vormen van schoonheid

- Op zoek naar schoonheid
 - * Over smaken en kleuren en de rest discussieert men niet, of toch ?
 - smaken verschillen
 - muziek
 - rol van de zintuigen
 - dit is uitermate...
 - fysische uitstraling
 - innerlijke uitstraling
 - uiterlijke kenmerken: kleding, kapsel, lichaamstooi
 - liefde en schoonheid
 - over schoonheid en aantrekkelijkheid
- De betekenis van schoonheid als cultuurfenomeen
 - * Culturele diversiteit
 - voorwerpen
 - mensen en hun uiterlijk
 - uitingen van het uiterlijke:
 - kleding, lichaamstooi, muziek
 - de onvoorstelbare 'uitersten'
- Mooie dingen die we wel zouden willen maar ons verboden worden omwille van bepaalde redenen
 - * Kledij, muziek, bepaalde accessoires, haartooi, hebbedingetjes, gadgets
 - door thuis
 - de school
 - de wet
 - het manipulerende karakter van reclame

6.2. Creativiteit ◦ Ik ben een kunstenaar - wat ik kan, wat ik doe, wat ik maak - leren inzien dat ieder over persoonlijke vaardigheden beschikt ◦ Leren het beste halen uit jezelf - niet opgeven wanneer iets mislukt - leren genieten	◦ Hoeveel merk ik rondom mij op ? - De kunst in beeld: een schilderij, een film, een gedicht, een beeldhouwwerk 6.2. Creativiteit - Leren doeltreffend gebruik maken van de zintuigen - leren begrip opbrengen voor de mening en de keuze van anderen - Schoonheid blijft relatief - Leren genieten van zoveel mogelijk vormen van schoonheid
Bijzonder procesdoel 7: Exploreren, verkennen en integreren van het geluk in het bestaan	
7.1. Verdiepen van datgene wat mensen gelukkig maakt ◦ Mensen en geluk * Verschillen - wordt geluk door iedereen op dezelfde manier ingevuld ? - geluk kan verschillen: - van mens tot mens - van groep tot groep - van samenleving tot samenleving - van cultuur tot cultuur * Manieren van gelukkig zijn - het belang van 'hebben' en 'kunnen doen': - kleding - vrienden - bromfiets - zakgeld - gsm	7.1. Verdiepen van datgene wat mensen gelukkig maakt ◦ Geluk als levenshouding * Waarnaar we streven - liefde - mogelijkheden om met anderen samen te zijn - gezond zijn - het goed hebben - vrede ◦ Geluk en obstructie * Hoe kan men ons geluk in de weg staan ? - tegenwerking - pestgedrag - oneerlijk zijn - niet de kansen geven waarop ik recht heb - geweld

- een lief
- op reis gaan
- uit je dak gaan: uitgaan, house party's, after party's
- gebruik van drugs: een 'gelukkig gevoel'
- 'creatieve' hobby's: internet als 'sociaal' medium
- het belang van iemand te zijn
 - recht op private briefwisseling
 - jezelf kunnen zijn
 - diegene wie of datgene wat je wil zijn
 - bij wie willen we horen ?
 - met maatschappelijk ideaal:geluk en schoonheid, geluk en aantrekkelijkheid
 - zelf mogen kiezen

* Manieren waarop het (on ?)geluk en (on?)gelukkig zijn op ons afkomt:

- muziek
- televisie: soaps
- reclameboodschappen
- romannetjes
- poptijdschriften

7.2. Omgaan met geluk

- Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf
 - leren genieten van datgene wat ik heb
 - leren inzien dat bescheidenheid en zin voor relativeren kunnen bijdragen tot vormen van haalbaar geluk
 - leren zorg dragen voor je bezittingen

* Hoe kunnen we het geluk van anderen in de weg staan ?

- jaloezie
- haat
- afgunst
- egoïsme
- onverschilligheid
- schijnheiligheid
- agressie

◦ Gemeenschappelijk en individueel geluk

- wat kunnen mensen delen ?
- waar stopt individueel geluk en begint gemeenschappelijk geluk?
- waar streven we met zijn allen naar in échte gemeenschappelijkheid ?
- middelen om daartoe te komen ?
- de obstakels
- is er wel een streven naar gemeenschappelijk geluk ?

◦ Dromen en geluk

- waar ik zou willen voor ijveren
- droom en werkelijkheid

7.2. Omgaan met geluk

◦ Oefenen in sociale verantwoordelijkheid

- leren inzien dat ieder recht heeft op geluk
- leren inzetten voor het geluk van anderen
- hebben is leuk, kunnen delen is sociaal engagement

◦ Verantwoordelijkheid tegenover zichzelf

- zich verzetten tegen onverschilligheid
- inzien dat negatieve gevoelens niet alleen anderen maar ook vooral jezelf treffen
- werken aan zelfwaardering en zelfrespect

- leren relativeren - leren inzien dat jouw materiële dingen er vaak gekomen zijn door de inbreng van anderen ◦ Empathie - leren inzien dat anderen op andere manieren gelukkig kunnen zijn zonder dat dit direct met jouw invulling overeenstemt - kritisch leren omgaan met kunstmatige bringers van geluk	- durven uiten van geluk - leren inzien dat droom en werkelijkheid zeer vaak niet de meest naaste verwanten zijn ◦ Empathie - ieder heeft recht op zijn droom

Bijzonder procesdoel 8: Exploreren, verkennen en integreren van het wereldburgerschap

8.1. Verdiepen van wereldburgerschap ◦ Meer dan zes miljard mensen ! * Ik ken 'héél veel' mensen, of toch niet ? - migranten uit mijn buurt - sportidolen: waar ze ook leven - popidolen: waar ze ook leven - BV's - veel is toch maar een klein beetje * Ik weet toch 'héél veel' zeker, of toch niet ? - hoe migranten, sport- en popidolen leven - wat ze eten - hoe ze zich kleden - hun gebruiken, regels en tradities - veel is toch maar een klein beetje ◦ Een blik op de mens * De 'kleur' van de buitenkant - de kleur van de huid wordt enkel bepaald door de huid zelf - er bestaat geen rode, gele of zwarte huid: - tinten zijn slechts het gevolg van de hoeveelheid melanine in	8.1. Verdiepen van wereldburgerschap ◦ De wereld is een dorp * Meer dan zes miljard mensen - een mens verhuist wel eens: doorgaand verkeer of blijvend ? * De eindige wereld: er is maar één aarde - (over) bevolking: - armoede - aantasting van het milieu - het wereldvoedselvraagstuk: - honger in overvloed - honger die niet hoeft en niet overgaat - naar een wereld zonder honger ? * De wereld is een... luchthaven geworden - mensenhandel - drugsmokkel - er zijn geen 'grenzen' meer: wereldtoerisme - voor- en nadelen: ontmoeten ja, maar ongevraagd, nee ! * De wereld, een communicatiedorp ? - een stroom van beelden van over de hele wereld - internet: zijn er nog dingen die we niet te weten kunnen

de opperhuid

- er zijn ontelbaar veel huidkleuren
- het is fout te zeggen dat er zwarten, gelen en blanken bestaan
- als alles meezit hebben we allemaal twee benen, twee armen, tien tenen...

* We gaan even onderhuids: waar ook ter wereld

- hebben we allemaal dezelfde spierenen zenuwen, ongeacht de huidkleur
- hebben mannen en vrouwen dezelfde organen...
- ... hét grote verschil tussen mensen onderling: de geslachtsorganen

° Leren is verrijken

* Een stukje wereld is vaker dichterbij

- wereldproducten in wereldwinkels:
 - kennis opdoen en solidariteit gaan hand in hand
- er is meer dan alleen house, rap en...:
- traditionele muziek van inheemse volken

8.2. Een verantwoordelijk wereldburger

komen?

- er is een groot verschil tussen 'waarnemen' en 'sociale interesse'
- onze planeet is nog helemaal niet volledig bekabeld:
 - noodzaak versus behoefte

* Eenheid in diversiteit: een smeltkroes van volkeren

- minderheden
- migranten
- vluchtelingen
- de lokale bevolking
- de oorspronkelijke bevolking
- wat is dat eigenlijk, een migrantenprobleem ?
- hoe willen we omgaan met meerderheden en minderheden ?
- hoe 'moeten' we omgaan met meerderheden en minderheden ?
- solidariteit en tegenstellingen
- grenzen aan de solidariteit (?)

° De jeugd erft de wereld

- recht op een zekere en gezonde toekomst
- recht op opvoeding en onderwijs
- recht op gelijkwaardigheid
- recht op vrijheid
- recht op arbeid
- een internationale jeugdraad met bijdragen tot een rechtvaardige wereld:
 - bescherming van het milieu
 - duurzame sociale ontwikkeling

8.2. Een verantwoordelijk wereldburger

° Oefenen in sociale verantwoordelijkheid

- leren integreren van vormen van sociale betrokkenheid
- solidariteit: inschatten en kritisch inzicht verwerven
- kennis en inzicht verwerven met betrekking tot meerderheden

◦ Empathie - leren inzien en begrijpen dat we allen tot dezelfde soort behoren◦ Relativeren - leren inzien dat datgene wat we weten vaak zeer onvolledig en zelfs totaal fout kan zijn◦ Sociale verantwoordelijkheid - ons durven opstellen voor onbekende dingen- producten kopen uit ontwikkelingslanden helpt anderen aan een beter en rechtvaardiger inkomen- inzien dat hoe meer je over onbekenden weet, dit kan bijdragen tot vormen van verdraagzaamheid en sociaal engagement	en minderheden- inzien dat jongeren een zeer grote verantwoordelijkheid dragen naar de toekomst- zich engageren- bereid zijn tot de dialoog ten aanzien van andersdenkenden ◦ Empathie - leren inzien dat onbekend vaak onbemind is◦ Ontdekken van mensenrechten - de rechten van kinderen en jongeren zijn universeel